

NĚKTERÉ MOŽNOSTI ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKU KE „SPISOVNOSTI V SOUČASNÉ ČESKÉ JAZYKOVÉ SITUACI“ OČIMA STATISTIKA

Radek KRPEC

Abstrakt:

V roce 2009 nastartoval projekt GA ČR 405/09/0113 *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci: recepce, realita, perspektiva a vize*, který běží do roku 2011. Cílem dotazníků, které byly připraveny ve třech verzích: pro mládež, pro odborníky a pro veřejnost, je zjistit z různých pohledů názory na používání spisovné češtiny v různých oblastech. V tomto článku jsme se zaměřili na některé hlubší analýzy, než jsou základní četnostní tabulky, grafy, srovnání odpovědí vzhledem k demografickým datům apod. Text je psán z pohledu statistika, tedy nikoli odborníka na češtinu.

Klíčová slova:

český jazyk, spisovnost, výzkum, statistika, analýza

1. Úvodní poznámky

Cílem tohoto příspěvku je podívat se na některé výsledky výzkumu, kterým se zabývá tým složený především z odborníků na český jazyk působících na Ostravské univerzitě. V tomto týmu pracuji nikoli jako odborník na český jazyk, ale mám na starosti statistická zpracování dat získaných z dotazníků.

Proto bych chtěl v tomto příspěvku přehledně ukázat některé výsledky statistického zpracování výsledků dotazníkového šetření bez hlubších lingvistických komentářů.

2. Popis vzorku

Výzkum byl prováděn ve třech cílových skupinách. První skupinu tvořila široká veřejnost, druhou odborníci se zaměřením na bohemistiku a třetí mládež. Z oblasti veřejnosti bylo dotazováno celkem 1511 respondentů. Odborníků bylo 336 a u mládeže ve věku od 12 do 18 let máme odpovědi od 1422 žáků a studentů.

Z následující tabulky je patrné rozdělení počtu dotazovaných podle jednotlivých demografických údajů (některé údaje nebyly uvedeny, proto nejsou v tabulce započítány).

		Cílová skupina			
		veřejnost	odborníci	mládež	celkem
Pohlaví	muž	740	105	582	1427
	žena	764	223	834	1821
	celkem	1504	328	1416	3248
Věk kategorizovaný	do 15	15	0	480	495
	16 - 20	189	3	926	1118
	21 - 40	556	142	5	703

	41 - 60	458	92	0	550
	nad 60	278	8	1	287
	celkem	1496	245	1412	3153
Počet obyvatel v místě bydliště	do 10 000	355	90	535	980
	10 001 - 50 000	368	122	416	906
	50 001 - 100 000	466	51	238	755
	100 001 a více	302	62	224	588
	celkem	1491	325	1413	3229
Kraj	Moravskoslezský	183	31	131	345
	Plzeňský	77	7	92	176
	Praha	176	28	92	296
	Liberecký	63	27	104	194
	Jihočeský	89	11	94	194
	Jihomoravský	169	28	99	296
	Středočeský	168	26	62	256
	Královéhradecký	80	29	125	234
	Olomoucký	95	24	100	219
	Karlovarský	45	23	93	161
	Ústecký	123	21	91	235
	Vysočina	80	17	110	207
	Pardubický	68	38	125	231
	Zlínský	87	17	103	207
	celkem	1503	327	1421	3251

3. Využití kontingenčních tabulek při testování závislosti mezi odpověďmi na některé otázky

Kontingenčních tabulek využíváme, pokud chceme zjistit, zda je statisticky významná závislost mezi dvěma kategorizovanými proměnnými. Chceme-li tedy otestovat, zda je mezi odpověďmi na otázku *A* a na otázku *B* statisticky významná závislost, jednou z možností je použití chí-kvadrát testu nezávislosti v kontingenčních tabulkách. Abychom mohli daného testu využít, musí být splněny určité podmínky. V první řadě musí být u každé otázky možná pouze jedna z daných odpovědí, tzn. že nelze takto pracovat s otázkami, u kterých je možno zatrhnout více odpovědí. Jelikož nejde o text ke statistice, není zapotřebí se zde podrobněji zabývat dalšími podmínkami. V textu vždy pouze upřesním, že s danou tabulkou byla provedena příslušná úprava, aby byly splněny podmínky pro použití testu. Zpravidla se úpravy týkají sloučení některých krajních kategorií odpovědí, aby se na potřebnou míru zvýšily příslušné četnosti.

4. Vyhodnocení některých závislostí mezi jednotlivými otázkami

Na úvod uvedeme otázky, kterých se srovnávání bude týkat. Jelikož jsou některé otázky pro různé cílové skupiny odlišně číslovány, vyjdeme pokaždé z číslování otázek v dotazníku pro veřejnost. Kromě toho budeme srovnávat závislosti mezi jednotlivými otázkami 12 a 16 a dále mezi otázkami 1, 2, 8, 17, pohlavím a věkem vzhledem k jednotlivým cílovým skupinám.

Otázka č. 12: Jak často se dostáváte do situací, kdy potřebujete psát spisovně?

- a) vždy, když píšu
- b) velmi často
- c) často
- d) někdy
- e) málokdy
- f) nikdy

Otázka č. 16: Jak často se dostáváte do situací, kdy potřebujete mluvit spisovně?

- a) velmi často
- b) často
- c) někdy
- d) málokdy
- e) nikdy

Otázka č. 1: Který z nabízených výroků nejlépe charakterizuje Váš pohled na spisovnou češtinu? Má se používat:

- a) vždy v jakékoliv oficiální komunikaci, a to jak v psané, tak také v mluvené formě.
- b) vždy v oficiálních psaných textech. V mluvené formě vždy za určitých okolností.
- c) hlavně v oficiálních psaných textech. V mluvené formě záleží jen na každém osobně.
- d) jen v psaných textech. Do mluvené komunikace vůbec nepatří.
- e) Nemá se používat ani v psaných textech, ani v mluvené komunikaci.

Otázka č. 2: Který z následujících výroků nejlépe odpovídá Vašemu názoru na důležitost spisovné češtiny?

- a) Spisovná čeština má velký význam
- b) Spisovná čeština má stále svůj význam.
- c) Spisovná čeština už částečně ztrácí význam.
- d) Spisovná čeština rychle ztrácí význam.
- e) Spisovná čeština úplně ztratila význam.

Otázka č. 8: Co si podle Vás občané České republiky většinou myslí o spisovné češtině? Spisovná čeština je:

- a) určitě potřebná
- b) spíše potřebná
- c) spíše nepotřebná
- d) určitě nepotřebná
- e) nevím; nedokážu to posoudit

Otázka č. 17: Která z odpovědí nejlépe vystihuje Váš postoj?

- a) Velmi ocením, když se někdo umí vyjadřovat krásnou spisovnou češtinou, upoutá mě v psaném textu i v mluvené řeči. Vychutnávám si takové projevy, které působí jako vzor. Mrzí mě, že těchto vyjadřovacích vzorů dnes ubývá.
- b) Líbí se mi, když veřejní představitelé a různé osobnosti mají co sdělit a umí to také vyjádřit kultivovaně a spisovně. Myslím si, že takových příkladů se u nás dá najít ještě dost.
- c) Občas ocením kvalitní psané spisovné texty, například knihy. V mluvené řeči se u veřejných představitelů tolik nesoustředím na spisovnou podobu projevu, ale spíše na jeho obsah. K vyjadřovacím vzorům mám neutrální vztah.
- d) Není pro mě důležité, zda je nějaké sdělení spisovné, moc si toho nevšímám. Myslím si, že bez vyjadřovacích vzorů se v životě obejdeme.

- e) Spisovné texty a mluvené projevy jiných lidí mě po jazykové stránce nezajímají vůbec. Myslím si, že je úplně zbytečné starat se o nějaké vyjadřovací vzory.

U otázky 17 jsme vypustili odpověď „jiné“, protože vzhledem k hledání závislostí nám tato odpověď mnoho neřekne.

4.1 Závislost mezi otázkami 12 a 16

Cílová skupina	otázka č. 12	otázka č. 16					celkem
		velmi často	často	někdy	málokdy	nikdy	
Veřejnost	vždy	74	82	43	16		215
	velmi často	94	106	57	11		268
	často	20	104	106	21	3	254
	někdy	7	59	243	101	5	415
	málokdy	2	15	74	179	28	298
	nikdy			5	12	18	35
	celkem	197	366	528	340	54	1485
Odborníci	vždy	52	9	5	3		69
	velmi často	100	71	12	1		184
	často	2	31	16	2	1	52
	někdy	2	3	8	1		14
	málokdy		1	4	2		7
	celkem	156	115	45	9	1	326
Mládež	vždy	26	27	29	13	2	97
	velmi často	57	135	105	28	1	326
	často	4	108	193	65	2	372
	někdy	3	42	237	153	6	441
	málokdy	5	5	40	103	10	163
	nikdy		1		2	7	10
	celkem	95	318	604	364	28	1409

Z rozložení četností v tabulce by se dalo předpokládat, že mezi otázkami 12 a 16 bude vysoká závislost. A na základě testování se opravdu potvrdilo, že mezi otázkami je statisticky významná závislost jak u všech dotazovaných dohromady, tak současně i v jednotlivých cílových skupinách.

4.2 Závislost mezi otázkou 12 a otázkami 1, 2, 8 a 17

Nebudeme zde uvádět všechny tabulky, zaměříme se pouze na ty, kde se vyskytly rozdíly v závislostech mezi jednotlivými cílovými skupinami.

Mezi otázkou 12 a otázkami 1, 2 a 17 byly zjištěny statisticky významné závislosti ve všech cílových skupinách. Jedinou výjimku tvoří závislost mezi otázkou č. 12 a otázkou č. 8.

Při zkoumání závislostí bylo nutno kvůli možnosti použití testu upravovány kategorie, tzn. u kategorie s malým počtem odpovědí došlo ke sloučení s nejbližší kategorií, popř. s více nejbližšími kategoriemi. Např. v případě otázky č. 12 jsme kvůli testování sloučili kategorii „nikdy“ s kategorií „málokdy“ a v případě odborníků jsme při testování museli sloučit kategorie „nikdy“, „málokdy“ a „někdy“. Na základě těchto testů se potvrdila závislost mezi

otázkou č. 12 a otázkou č. 8 u veřejnosti a mládeže. U odborné veřejnosti nebyla zjištěna statisticky významná závislost mezi těmito dvěma otázkami.

Cílová skupina	otázka č. 8	otázka č. 12						celkem
		vždy	velmi často	často	někdy	málokdy	nikdy	
Veřejnost	určitě potřebná	100	91	85	107	53	6	442
	spíše potřebná	67	120	107	196	128	10	628
	spíše nepotřebná	33	35	42	73	79	13	275
	určitě nepotřebná	2	4	4	2	4	1	17
	celkem	202	250	238	378	264	30	1362
Odborníci	určitě potřebná	21	35	7	2	1		66
	spíše potřebná	30	83	21	5	2		141
	spíše nepotřebná	16	53	16	1	4		90
	určitě nepotřebná	1	1		1			3
	celkem	68	172	44	9	7		300
Mládež	určitě potřebná	20	44	52	50	15	1	182
	spíše potřebná	28	144	157	181	56	1	567
	spíše nepotřebná	31	111	123	137	61	3	466
	určitě nepotřebná	4	5	4	6	9	2	30
	celkem	83	304	336	374	141	7	1245

4.3 Závislost mezi otázkou 16 a otázkami 1, 2, 8 a 17

Při zkoumání závislostí se opět potvrdila ve všech cílových skupinách závislost mezi otázkou č. 16 a otázkami č. 1, 2 a 17. Stejně jako v předchozí subkapitole se potvrdila statisticky významná závislost mezi otázkou č. 16 a otázkou č. 8 u veřejnosti a u mládež, ale už se nepotvrdila u odborné veřejnosti.

Cílová skupina	otázka č. 8	otázka č. 16					celkem
		velmi často	často	někdy	málokdy	nikdy	
Veřejnost	určitě potřebná	91	127	155	62	6	441
	spíše potřebná	76	152	228	150	15	621
	spíše nepotřebná	21	49	90	93	20	273
	určitě nepotřebná	4	4	4	3	2	17
	celkem	192	332	477	308	43	1352
Odborníci	určitě potřebná	39	14	11	1		65
	spíše potřebná	67	54	15	3	1	140
	spíše nepotřebná	36	35	13	4		88
	určitě nepotřebná	2		1			3
	celkem	144	103	40	8	1	296
Mládež	určitě potřebná	18	55	67	40	3	183
	spíše potřebná	38	123	265	133	3	562

spíše nepotřebná	27	106	188	135	10	466
určitě nepotřebná	5	3	14	4	4	30
celkem	88	287	534	312	20	1241

4.3 Závislost mezi otázkami č. 12, 16 a pohlavím nebo věkem

Zatímco u závislosti mezi otázkami 12, resp. 16 a dalšími otázkami uvedenými na začátku kapitoly 4 byly situace obdobné u všech cílových skupin. Podíváme-li se na závislost mezi otázkami 12, resp. 16 a pohlavím, narazíme na rozdíl. V obou případech se potvrdila statisticky významná závislost na pohlaví u veřejnosti, ale nepotvrdila se u odborné veřejnosti. U mládeže jsou výsledky rozdílné, u otázky č. 12 se statisticky významná závislost na pohlaví potvrdila, kdežto u otázky č. 16 ne. To znamená, že u mládeže záleží na pohlaví v souvislosti s potřebou psát spisovně, avšak v souvislosti s potřebou mluvit spisovně nikoli.

Cílová skupina	pohlaví	otázka č. 12						celkem
		vždy	velmi často	často	někdy	málokdy	nikdy	
Veřejnost	muž	79	120	136	206	172	24	737
	žena	138	149	123	209	128	11	758
	celkem	217	269	259	415	300	35	1495
Odborníci	muž	22	53	21	6	2		104
	žena	48	130	31	8	5		222
	celkem	70	183	52	14	7		326
Mládež	muž	41	113	152	180	89	4	579
	žena	55	216	221	261	75	5	833
	celkem	96	329	373	441	164	9	1412

Cílová skupina	pohlaví	otázka č. 16					celkem
		velmi často	často	někdy	málokdy	nikdy	
Veřejnost	muž	97	165	268	165	37	732
	žena	102	201	258	175	16	752
	celkem	199	366	526	340	53	1484
Odborníci	muž	45	38	15	3	1	102
	žena	108	78	30	6		222
	celkem	153	116	45	9	1	324
Mládež	muž	40	116	245	158	17	576
	žena	55	201	358	206	10	830
	celkem	95	317	603	364	27	1406

Podíváme-li se na závislost otázky 12, resp. 16 na věku, statisticky významná závislost se potvrdila u veřejnosti a mládeže, naopak u odborné veřejnosti se významná závislost na věku nepotvrdila.

Závěr

V tomto příspěvku jsme se zabývali některými možnostmi zpracování dotazníku ke spisovnosti v češtině. Zabývali jsme se závislostmi mezi odpověďmi na otázky „Jak často se dostáváte do situací, kdy potřebujete psát (nebo mluvit) spisovně?“ a odpověďmi na další otázky, resp. pohlavím, věkem apod. Jak vyplývá z jednotlivých šetření, v uvedených závislostech nebyly nalezeny velké rozdíly mezi veřejností a mládeží. Odlišné názory mají pouze odborníci. Závislost se týká především otázky č. 8. Odpověď na to, co si podle nich myslí občané ČR o spisovné češtině, není závislá ani na tom, jak často oni sami potřebují psát spisovně, ani na tom, jak často potřebují spisovně číst. Podobně je tomu například při zkoumání závislosti na věku, pohlaví aj.

Na základě těchto hlubších analýz můžeme sledovat některé jevy (závislosti), které není možné zjistit na první pohled. Některé závislosti se mohou jevit jako jisté na základě pohledu na kontingenční tabulku, ale nemusí se potvrdit, a naopak se některé odpovědi mohou jevit nezávislé, avšak a na základě statistických šetření můžeme jisté závislosti objevit.

Tento příspěvek vznikl jako součást řešení projektu GA ČR č. 405/09/0113 *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci: recepce, realita, perspektiva a vize.*

SOME POSSIBILITIES OF ANALYSIS OF QUESTIONNAIRE ABOUT „LITERARY IN THE PRESENT CZECH LANGUAGE SITUATION“ BY EYES OF STATISTICS

Summary:

In the year 2009 started the project GA ČR 405/09/0113 The phenomenon of literary of czech language in the present time situation: reception, reality, perspective and vision. This project will be ended in the next year 2011. The object of the research was to take opinions on questions concerning of literary czech language. A questionnaire was prepare for a three target groups: a public, an experts and an young people.

In this paper we demonstrate a more profound analysis of some questions in the questionnaire. We investigate the dependent of an questions on an other questions. We interested in dependent between frequency of needs of a writing or a reading in the literary czech language and other questions or age, sex, etc.

Key words:

czech, literary, research, statistics, analysis

Kontaktní adresa:

RNDr. Radek Krpec, Ph.D., katedra matematiky s didaktikou PdF OU, Mlýnská 5, 701 03 Ostrava, e-mail: radek.krpec@osu.cz